

Kapitola 8

Hmotný průzkum MPKV a PV a jeho nedostatky

Quae expetit animus, libenter credit.

8.1 Úvod

Když byly v roce 1993, po více než dvaceti letech, publikovány dlouho očekávané Protokoly o zkoumání rukopisů Královédvorského a Zelenohorského a některých dalších rukopisů Národního muzea v Praze (1967-1991) [1], mohla konečně Rukopisná obrana přistoupit k jejich posouzení ze stanoviska obhájců pravosti Rukopisů.

Tématem tohoto článku je posouzení částí Protokolů týkajících se MPKV a PV v kontextu s jinými (staršími) průzkumy a názory. I když byla značná část Protokolů resp. částí týkajících se MPKV a PV již dříve publikována v beletristické literatuře [2] a [3], teprve nyní je možno k nim přistupovat jakožto k protokolům schváleným oficiálními místy NM k publikaci [4].

Popis obou rukopisů a literatura o nich [5]. Základní informace o chemické podstatě [6], [7] a [8].

8.2 Hmotný průzkum MPKV

8.2.1 Starší průzkumy

První chemický průzkum MPKV byl proveden v roce 1857 [9] (protokoly o této zkoušce však vyšly až v souvislosti s druhým průzkumem MPKV v roce 1886 [10]). Při tomto průzkumu bylo na pergamen MPKV působeno roztokem sulfidu amonného a roztokem hexakynoželezitanu draselného [11]. Jedná se o obvyklé metody obnovení čitelnosti vybledlých rukopisů, resp. o metody pro průzkum palimpsestů psaných železitoduběnkovými inkousty [12]. Při první reakci vznikají černé sulfidy železa, při druhé reakci vzniká stálý modrý komplex tvořený směsí různých hexakynoželezitanů [13]. Při zkoušce byly nalezeny různé zbytky textu, z nichž nejmarkantnější je latinský zbytek *ex* a druhý, český zbytek *a*

sucich [14]. MPKV byla tehdy prohlášena za falzum s odůvodněním, že se jedná o palimpsest, jehož spodní, údajně latinské (při čemž nebylo přihlédnuto k českém zbytku *a sucich*) písmo je paleografy kladeno do 15.století, kdežto písmo MPKV se hlásí do 13.století.

Druhé zkoumání bylo provedeno daleko zběžněji v roce 1886 [15], při čemž nebylo nalezeno nic nového a MPKV znovu prohlášena za falzum.

Uvedené nešetrné nakládání s rukopisem MPKV, a zejména působení reagensů zanechaly na pergamentu značné škody [16].

8.2.2 Práce tzv. Ivanovova týmu

Změny v textu protokolů

Jak již bylo výše uvedeno, byly protokoly o průzkumu MPKV tzv. Ivanovovým týmem publikovány již dříve v beletristické literatuře [2] a [3]. Je zarážející, že došlo ke změně formulací, které by ve vědeckém protokolu měly zůstat stále stejné. Změny slovosledu nejsou podstatné, v textu jsou však i změny pozorovaných skutečností; jejich přehled zachycuje tab. 8.1.

Tabulka 8.1. Změny formulací v protokolu o zkoumání MPKV

str./ř. v [1]	formulace v [1]	formulace v [2]
103/15	černým psacím prostředkem	černým inkoustem
103/19	vrstva klišu.	vrstva klišu pocházející snad z vazby.
104/10	- s pojivem.	- s klovatinou.
104/13	pergamenu, který byl před naším zkoumáním podroben dosti nešetrným chemickým zkouškám	pergamenu, který byl údajně zaklizen do vazby knihy. Po vyjmutí z vazby byl podroben kdysi dosti nešetrným chemickým zkouškám
104/17	ze sazí a pojiva.	ze sazí a klovatiny (šelaku?).
104/26	suspenzí sazí a pojiva	suspenzí sazí a klovatiny (šelaku?)
107/8	fotografického papíru tahy písma překrytého tuší	fotografického papíru tou stranou, na níž byly tahy písma překryté tuší
107/21	že nevznikly na rukopisu žádné stopy	že na rukopisu nevznikly žádné stopy po zkouškách
107/31	Je zřejmé, že na otiscích je zrcadlově obrácený text jiného znění, než je v MpkV a báseň Jelen Je proto zapotřebí	Z otisků je zřejmé, že na otiscích sloupce středního je zrcadlově obrácený text jiného znění, než je MPKV a báseň Jelen. Otisky okrajového textu levého i pravého jsou shodné ve spodním i vrchním tahu. Je proto zapotřebí

V protokolu nebyly z neznámého důvodu uvedeny výsledky fotografického průzkumu MPKV, prováděného v laboratoři ZPA n.p. Meopta dne 24.dubna 1972, při němž došlo k fotografování MPKV a "zjištění palimpsestu" [17]. Jako důležitý se jeví i text snad původně připravovaný do protokolu, ale v něm neuvedený. Dnes se nachází v Archivu Ministerstva vnitra ČR [18]:

Spodní písmo má ráz 13. stol., některé znaky /R, G/ ukazují ještě dále zpět do konce stol. 12. Písmo vrchní se tvarově snaží být z poč. stol. 14. či konce stol. 13. Tento poměr by byl přijatelný, kdyby nebyly stejnou látkou restaurovány okraje, zbytky odříznutých sloupců. Na okrajích restaurována /byť i ne dost přesně/ písmena, která jsou i ve spodním

textu, zachovalý sloupec však má text jiný, český, tedy tvary obtahu se nemohou krýt se spodním textem. Závěr je zdá se evidentní: falzum.

Spodní text, pokud se dalo odhadnout, má právnícký obsah.

V Justiniánovi jsem příslušné místo nenašel, snad jde o Decretum Gratiani. Bylo by třeba porovnat popř. i s exempláři univ. knihovny zda tam onen list nechybí.

9.6.1968. Š.

Nedostatky hmotného průzkumu MPKV provedeného tzv. Ivanovovým týmem

Ponecháme-li stranou použitou metodiku, resp. nevyužití modernějších analytických metod a některé chemicky nepřipustné názvy použitých činidel (žlutá krevní sůl, alkohol), lze i v provedení zkoušek a interpretaci výsledků nalézt řadu nedostatků. Na řadu z nich upozornili již oponenti ve svých posudcích pro Kriminalistický ústav [19]. Za nejdůležitější nedostatky lze pokládat (u každého bodu uvedena lokace v [1] strana/řádek):

- a) 103/14 - chybí popis použitého přístroje a použitých zvětšení;
- b) 103/18 - neuvedeny místa odběru vzorku krusty;
- c) 103/19 - neprovedena identifikace "klihu" [20];
- d) 103/23 - neupřesněna místa, kde "tahy místy nekorespondují", chybí dokumentace barevnou mikrofotografií;
- e) 103/29 - reakce krusty a spodního písma měla být dokumentována mikrofotografií, výběr místa zkoušky je značně nevhodný, místo je silně chemicky poškozeno [21] (pravděpodobně bylo takto poškozeno ještě před provedením této zkoušky [16]);
- f) 103/34 - neprovedena fotodokumentace;
- g) 103/36 - neuvedeny místa odběru vzorku krusty;
- h) 103/38 - platí jako u bodu e) zejména o špatném výběru místa zkoušky;
- i) 104/8 - obsah železa mohl být znovu v preparované krustě přezkoušen (popř. i jinými reakcemi než s hexakvanoželeznatanem draselným);
- j) 104/9 - důkaz uhlíku nebyl dostatečně proveden [22], tvrzení o "sazích" je již zcela nepodložené;
- k) 104/20 - měl být proveden pokus o důkaz třísloviny reakcí s roztokem vanadičnanu amonného [23];
- l) 104/26 - "jsou psány suspenzí sazí a pojiva" není dokázáno viz bod j);
- m) 104/28 - tvrzení "prokazatelně železitoduběnkovým inkoustem" nebylo dokázáno, viz. body e), h), i), k);
- n) 104/30 - (zde i dále v textu) chybí popis přístroje, užitého napětí a podmínek pro elektrografii [24];
- o) 104/38 - "dokonale vypraný fotografický papír" není specifikováno, v čem a jak dlouho byl prán (pravděpodobně se jednalo o roztok thiosíranu sodného [24]);
- p) 104/39 - měla být experimentálně vyzkoušena práce s nižšími koncentracemi kyseliny chlorovodíkové; kyselina působí negativně na pergamen zkoumaného vzorku, při

- použití nižší koncentrace by se její dopad snížil;
- q) 107/3 - k Reprezentačním protokolům nejsou přiloženy vzorky pergamenů a otisky z elektrografické zkoušky;
 - r) 107/7 - není jasný důvod použití organického rozpouštědla - ethanolu, které působí negativně na pergamen zkoumaného vzorku;
 - s) 107/21 - nebylo provedeno zhodnocení vlivu kyseliny chlorovodíkové na aciditu pergamenů, proměřením jeho pH před a po zkoušce [25], [26], [27] a obdobně zhodnocení vlivu ethanolu na pergamen [28];
 - t) 107/29 - "a to ze všech míst, které nebyly v dřívějších dobách podrobeny chemickým zkouškám" chybí popis míst, odůvodnění proč nedošlo k otisku (zde vyvstává otázka, kdy došlo k tak výraznému poškození MPKV, jaké je dnes patrné [21], [29] a [30]);
 - u) 107/34 - k Reprezentačním protokolům nejsou získané otisky přiloženy.

8.2.3 Nedostatky hmotného průzkumu MPKV

Z uvedených stanovisek, citací a námitek vyplývá, že průzkum MPKV je značně nesystematický a závěry jednotlivých komisí si odporují. Nebyly prozkoumány ani některé evidentní skutečnosti, zejména:

- (a) ozdobné paragrafy provedené červenou barvou (1. řádek MPKV; 1., 14., a 22. řádek Jelena);
- (b) ozdoby ve tvaru srdcí provedené červenou barvou (dvakrát 22. řádek Jelena);
- (c) červené podtržení některých řádek (Jelen);
- (d) kresba ruky (na levé marginálii na straně s básní Jelen);
- (e) nálezy různých zbytků snad předchozího textu [14];

Chybí rovněž průzkum MPKV pomocí optických metod, zejména fotografie v různých oborech spektra. Tyto značně hrubé nedostatky naprosto neopravňují k jakýmkoliv stanoviskům o pravosti MPKV. Bohužel značné poškození MPKV pravděpodobně vylučuje jakékoliv případné další zkoumání a tedy i konečné řešení otázky její pravosti z hlediska hmotného průzkumu.

8.3 Hmotný průzkum PV

8.3.1 Starší výzkumy

Průzkumy hmotné podstaty PV byly zahájeny pravděpodobně již v roce 1857, alespoň podle tvrzení pozdější muzejní komise z roku 1886, neboť protokoly z této zkoušky nebyly tiskem nikdy vydány [31].

Následoval průzkum provedený 16.června 1886 [32], který konstatoval, že písmo je psáno vespod hmotou silně lesklou, nad ní barvou temně zelenavě hnědou, přičemž se tahy na mnoha místech nekryjí. Byla provedena chemická zkouška se slovem *kdyz* (4. řádek od spodu), která určila přítomnost mědi. Z té doby je zachován i první fotografický snímek PV [33].

8.3.2 Práce tzv. Ivanovova týmu

Změny v textu protokolů

Stejně jako u protokolu MPKV došlo i v protokolu PV k některým změnám textu. Opět je odhlédnuto od změn slovosledných a jsou zachyceny pouze změny ve formulaci pozorovaných skutečností a závěrů (tab. 8.2.). Stejně jako u MPKV není v protokolu PV zmínka o zkoumání PV při ultrafialovém osvětlení [17].

Tabulka 3.1. Změny formulací v protokolu o zkoumání PV

str./ř. v [1]	formulace v [1]	formulace v [2]
109/20	vypuštěno	3. Zrnko světle zelené barvy , popsané v předchozím bodě bylo snato a zajištěno pro pozdější analýzu a komparaci s hmotou písma Rukopisu zelenohorského. Dále byla snata a zajištěna částekka krusty z písmene d druhého slova (twrd) druhého řádku pro stejný účel.
109/26	roztokem měďnaté sloučeniny	roztokem nebo suspenzí měďnaté sloučeniny
109/27	skvrna modré barvy, nesouvisející s tahy písma PV.	skvrna modré barvy.

Nedostatky hmotného průzkumu PV provedeného tzv. Ivanovovým týmem

Podobně jako v protokolu MPKV lze v protokolu PV nalézt značné množství nedostatků. Je třeba upozornit i na nešetrné nakládání s originálem PV, který od 11.dubna 1968, kdy byl vyjmut z ochranných skel kvůli zkouškám, nebyl do nich dodnes znovu zalepen [34].

V protokolu PV lze nalézt tyto nedostatky:

- 109/5 - chybí popis použitého přístroje a použitých zvětšení;
- 109/8 - chybí fotodokumentace "dvojích tahů";
- 109/13 - chybí fotodokumentace;
- 109/29 - neupřesněno místo, z něhož byl snat otisk, otisk není uložen v Reprezentačních protokolech;

- e) 109/33 - "jde patrně o nějaké rostlinné nebo živočišné barvivo" měl být proveden pokus o identifikaci [22];
- f) 109/35 - opět chybí upřesnění místa ze kterého byl sňat otisk; otisk opět není uložen v Reprezentačních protokolech;
- g) 109/45 - "tento nález je v rozporu s nálezem komise 1886" chybí pokus o odůvodnění, proč je tomu tak, proč předchozí komise "viděla" něco jiného;
- h) 110/1 - chybí časové určení, kdy bylo druhé zkoumání PV prováděno (snad 24.ledna 1972 [17]);
- i) 110/9 - "běží o linkování pro původní text" jde pouze o nepotvrzenou domněnku;
- j) 110/12 - "bylo naprosto jednoznačně zjištěno, že PV je palimpsest" chybí důkazy, fotodokumentace;
- k) 110/22 - "hmota původního písma je dnes zadřena do pergamenu" chybí fotodokumentace;
- l) 110/24 - zkouška na železo měla být provedena i na jiných místech, ne jenom "v okolí tahů dnešního textu";
- m) 110/26 - chybí upřesnění polohy "zbytků majuskulí", fotodokumentace;
- n) 110/27 - chybí důkaz "krakelovaného bílku" [20];
- o) 110/33 - chybí pokus o identifikaci "klihovité hmoty" [20].

8.3.3 Nedostatky hmotného průzkumu PV

Z výše uvedených nedostatků plyne závěr, že nebyl podán zásadní důkaz proti pravosti PV. Byly naprosto pominuty a neprovedeny průzkumy zejména:

- (a) úvodní červené miniskule h (1.řádek, 1.písmeno);
- (b) zbytků červené majuskule V (1.řádek, 19.písmeno).

Ačkoliv PV je známa celkem ve třech exemplářích (českém, německém a otisku [5]) nebylo dosud při žádném z průzkumů přihlédnuto k druhým dvěma exemplářům, které by jistě mohly pomoci při řešení otázek pravosti PV.

Pozoruhodné jsou i na pergamenu PV patrné stopy chemických zkoušek, které musely vzniknout až po roce 1886, ale přesto nejsou nikde zaznamenány [33], [35].

8.4 Závěr

Výše uvedené nedostatky hmotného průzkumu MPKV a PV ukazují, že za současného stavu poznání hmotné stránky obou rukopisů, nelze jednoznačně vyslovit stanovisko o jejich pravosti. Řešení tohoto problému je značně komplikované a na podrobný a dokonalý průzkum a dostatečně průkazný výsledek si bude muset naše odborná i laická veřejnost ještě počkat. Je ovšem otázkou, zda současné poškození obou rukopisů není již takové, že případná budoucí zkoumání jsou již zcela vyloučena.

8.5 Dodatek - hmotný průzkum Laus Mariae

Tzv. Ivanovův tým zkoumal i některé další rukopisy z majetku KNM [17]. Jedním z nich byl i rukopis Laus Mariae [5], který byl zkoumán v ultrafialovém osvětlení a následně fotografován. Jednalo se patrně o fol. 55v, na kterém se nachází celostranná miniatura Zvěstování Panny Marie s podezřelým vpiskem "Hoc Sbisco de Trotina p.". Ani nepřekvapuje, že výsledky průzkumu nebyly publikovány.

8.6 Zkratky

ARO - Almanach Rukopisné obrany;

ČČM - Časopis Musea království Českého;

ČSR - Česká společnost rukopisná;

Jelen - pergamen MPKV obsahuje dvě básně, na jedné straně MPKV, na druhé báseň Jelen z RK; hovoří-li se o něm jako o celku, označuje se pouze jako MPKV;

KNM - Knihovna Národního muzea v Praze;

MPKV - Milostná píseň krále Václava, KNM sign. 1Ab5;

NM - Národní muzeum v Praze;

Protokoly - [1];

PV - Píseň vyšehradská, KNM sign. 1Ab4;

SNM - Sborník Národního muzea v Praze.

8.7 Poznámky a odkazy

- [1] Ivanov M., Josefík J., Sitta J., Srnec D., Šonka J.: Protokoly o zkoumání rukopisů Královédvorského a Zelenohorského a některých dalších rukopisů Národního muzea v Praze (1967-1991); SNM C XXXVI (1991), č. 1 - 4, str. 1 - 116
- [2] Ivanov M.: Tajemství RKZ; 1.vydání, Mladá fronta, Praha 1969, str. 569 - 571 a 572 - 577
- [3] Ivanov M.: Záhada rukopisu Královédvorského; 1.vydání, Novinář, Praha 1970, str. 53 - 61
- [4] K vlastnímu obsahu Protokolů zaujalo NM značně rezervované stanovisko. K tomu blíže viz. Urban J.: Analýza současného poznávání hmotné stránky Rukopisů; ARO II (1993), str. 24 - 26
- [5] Nesměrák K.: Soupis sporných památek české literatury, řazených k RKZ; ARO III (1995), str. 69 - 81
- [6] Andrlík K.: Chemie o Rukopisech; Oběžník České společnosti rukopisné č. 2, Praha 1.zář 1946, str. 6 - 8; Andrlík K.: Chemie o Rukopisech (dokončení); Zprávy České společnosti rukopisné (cyklostylovaná řada), Praha 10.prosince 1947, str. 6 - 9
- [7] Zelinger J. a kol: Chemie v práci konzervátora a restaurátora; 2.vydání, Academia, Praha 1987, str. 174 - 175

- [8] Zelinger J. a kol.: Konzervace pergamenu a jeho uložení; Národní knihovna, Praha 1992, str. 91 - 93
- [9] Zpráva o palaeografickém vyšetřování rukopisu Písně milostné krále Václava; ČČM XXXII (1858), str. 136-137
- [10] ČČM LXI (1887), str. 427 - 435; český překlad op. cit. [14] str. 8 - 14
- [11] V protokolu [10] užito starých názvů sirník amonnatý a ferrocyanovodík. Nezdá se však pravděpodobné, že bylo použito kyseliny hexakynoželeznaté, obvyklejší je užívání její draselné soli hexakynoželeznatanu draselného. Pro toto činidlo je též užíváno názvů tinktura Giobertiho nebo žlutá krevní sůl, což působí potíže při srozumitelnosti.
- [12] Op. cit. [7], str. 175 - 176
- [13] Holzbecher Z., Churáček J. a kol.: Analytická chemie; 1. vydání, SNTL/ALFA, Praha 1987, str. 135
- [14] Mareš F.: Pravda o RZK, jak se jeví z dokumentárních fotografií a poznámek k nim připojených; A.Weisner, Praha 1931, obr. 1, 2 a 4
- [15] ČČM LXI (1887), str. 301 a 304
- [16] Op. cit. [14], str. 12
- [17] Protokol o fotografování a průzkumu RKZ a dalších rukopisů komisí v laboratoři Meopty v Košířích dne 24.ledna 1972; ARO II (1993), str. 4
- [18] Čtyři listy pravděpodobně psané dr. J.Šonkou; Materiály z průzkumu RKZ, svazek I., složka MPKV - 3, list 25 - 28, Archiv MV ČR, čj. VB/F-0227/KÚ-74
- [19] Oponentní posudky na komplexní analýzu čj. VB/F-0224/KÚ-74; Materiály z průzkumu RKZ, svazek VI., Archiv MV ČR, čj. VB/F-0227/KÚ-74
- [20] Op. cit. [7], str. 118 - 129
- [21] Barevná fotografie MPKV; ARO II (1993), 1. a 2. strana obálky
- [22] Šimůnková E., Karhan J.: Pigmenty, barviva a metody jejich identifikace; 1.vydání, VŠChT, Praha 1993, str. 63 - 69
- [23] Nasycený roztok vanadičnanu amonného reaguje s tříslovinami za vzniku černé sraženiny, na pergamenu dojde k ztmavnutí písma.
- [24] Okáč A.: Analytická chemie kvalitativní; 2.vydání, Nakladatelství ČSAV, Praha 1961, str.113 - 114
- [25] Op. cit. [7], str. 172; op. cit. [8], str. 27 a 59
- [26] Komárek K.: Záležitost posouzení některých chemických zákroků, prováděných při výzkumu RK v poslední době; strojopis 26.ledna 1971, Archiv KNM
- [27] Komárek K.: Poruchy způsobené nedostatkem opatrnosti při chemickém výzkumu Rukopisu Královédvorského; ARO I (1992), str. 20
- [28] Op. cit. [8] str. 26
- [29] Skokánek L.: Poznámka ke zkoumání MPKV; strojopis květen 1973, Archiv ČSR
- [30] Zápis o prohlídce muzejního rkp. MPKV; ARO I (1992), str. 21 - 22
- [31] Op. cit. [14] str. 29 - 34
- [32] ČČM LXI (1887), str. 302
- [33] Grégr J.: Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského; 2.rozmnožené vydání, J.Otto, Praha 1886, fototypická příloha

- [34] Zápis o prohlídce české verze rukopisu tzv. Písně na Vyšehrad nacházející se v majetku Národního muzea v Praze (sign. I.A.b.4); strojopis 30.října 1992, Archiv autora
- [35] Barevná fotografie PV; ARO II (1993), 4.strana obálky